

PSYCHOLOGIA MIEJSCA

Dziedzina nauki badająca psychologiczne aspekty związków człowieka z jego otoczeniem, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów budujących relację człowiek-miejsce.

Psychologia miejsca osadzona jest w psychologii środowiskowej, badającej związku człowieka i środowiska rozumiane dwukierunkowo: jako wpływ człowieka na środowisko i środowiska na człowieka. Przedstawiciele tej dyscypliny podkreślają emocjonalną (nie intelektualną) podstawę relacji człowiek-miejsce, która wyraża się w określonych zachowaniach, postawach (społecznych, indywidualnych) i przekonaniach. W koncepcjach psychologii miejsca wykorzystywane są elementy psychologii społecznej, psychologii rozwojowej, psychologii poznawczej i psychologii behawioralnej. W tym podejściu psychologiczną interpretację zyskuje kategoria miejsca, oznaczająca tu nie tyle lokalizację rozumianą w sensie geograficznym czy fizycznym, ile raczej „doświadczenie wewnętrzne” o charakterze emocjonalnym.

Wśród zagadnień szczególnie podkreślanych przez przedstawicieli psychologii miejsca znajdują się kwestie dotyczące: 1) poczucia przynależności do miejsca traktowanego w kategoriach swojskości, zażyłości czy zaangażowania (Lewicka), 2) tożsamości (identyfikacji z miejscem, zarówno w aspekcie jednostkowym, jak i społecznym) oraz 3) przywiązania do miejsca, czyli pewnej postawy emocjonalnej budowanej na bazie zarówno fizyczno-przyrodniczych cech miejsca, jak i wpisanych w nie znaczeń symbolicznych, powiązanych z nimi wartości czy historycznych losów miejsca (z którymi może być związana indywidualna biografia), stwarzających poczucie ciągłości z przeszłością, ucieleśniających tradycję (Madurowicz). Identyfikacja z miejscem (utożsamienie się z nim) następuje w przypadku szczególnie silnego poczucia przynależności do miejsca, traktowanego w kategoriach wyjątkowości (znajdującej wyraz np. w idei *genius loci* [Norberg-Schultz]), co przekłada się z kolei na ludzkie poczucie własnej odmienności od innych (Twigger-Ross i Uzzell). Stopień tej identyfikacji zależy od rodzaju miejsca (dla niektórych to rodzinna wieś, dla innych region czy kraj itd.) i skorelowany jest z takimi czynnikami, jak świadomość, poziom wykształcenia oraz innych, na bazie których człowiek buduje swą tożsamość: etnicznych, genderowych, związanych z wiekiem, religijnych czy związanych z obecnością bliskich osób. Czasem identyfikacja „wąska” (np. regionalna) jest słabsza niż „szeroka” (narodowa), czasem odwrotnie.

Wśród współczesnych problemów psychologii miejsca jako szczególnie istotne wskazać należy te odnoszące się do tak zwanego „zakorzenienia dynamicznego” czy „terytorium zmiennego”, kształtującego zmienne i płynne tożsamości kreowane przez media (utożsamiamy się z np. miejscami znanymi z telewizji [Kita]). Istotnym zagadnieniem rozważanym w ramach psychologii miejsca jest też pamięć miejsca, zarówno indywidualna, jak i społeczna.

Psychologia miejsca może być przydatna w projektowaniu urbanistycznym i architektonicznym. Sposób zabudowy i kształtowania miejsca (otoczenia, okolicy) może sprzyjać tworzeniu relacji międzyludzkich, zapewniać warunki do realizacji potrzeb, podkreślać prestiż czy rangę społeczną, wywoływać określone emocje i postawy (Borowska).

[M.G.]

Literatura:

- Alexander, Christopher. *Język wzorców. Miasta – budynki – konstrukcje*, tłum. A. Kaczanowska, K. Maliszewska, M. Trzebiatowska. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2008.
- Borowska, Magdalena, *Estetyka i poszukiwanie znaczeń w przestrzeniach architektonicznych*. Warszawa: Semper, 2013.
- Lewicka, Maria, Bańka, Anna. „Psychologia środowiskowa”. W: *Psychologia*, tom II, red. Jan Strelau. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2008.
- Lewicka, Maria. *Psychologia miejsca*. Warszawa: Scholar 2012.
- Madurowicz, Mikołaj. *Ciągłość miasta: prolegomena*. Warszawa: Wydawnictwo UW, 2017.
- Norberg-Schultz, Christian. *Bycie, przestrzeń i architektura*, tłum. B. Gadomska. Warszawa: Murator 2000.
- Norberg-Schultz, Christian. *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. London: Academy Editions, 1980.
- Relph, Edward. *Place and placelessness*. London: Pion Limited, 1976.

